

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет природничих наук
Кафедра географії та природознавства**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан _____ Случик В.М.
« ____ » _____ 2024 р.

**ПРОГРАМА
атестаційного екзамену
з географії та методики викладання
для здобуття освітнього рівня бакалавра
за спеціальністю
014 Середня освіта
Спеціалізація 014.07 Географія**

*Розроблено та затверджено на засіданні
кафедри географії та природознавства
Протокол № 9 від 15.05.2024 р.*

*Розглянуто та затверджено на засіданні
Вченої ради факультету природничих
наук Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника
Протокол № _ від _____ 2024 р.*

**Івано-Франківськ
2024**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Випускники першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, які навчалися за ОП «Середня освіта (Географія)», проходять підсумкову атестацію «Комплексний іспит з географії та методики викладання». Атестація здобувачів вищої освіти – випускників за освітнім рівнем «Бакалавр» здійснюється Екзаменаційною комісією після завершення теоретичної та практичної частини навчання з метою встановлення фактичної відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти. Атестація здійснюється на підставі оцінки рівня загально-професійних і спеціалізовано-професійних компетентностей випускників, передбачених відповідним рівнем Національної рамки кваліфікацій та освітньо-професійною програмою підготовки фахівців за спеціальністю 014 Середня освіта (Спеціалізація 014.07 Географія). Атестація здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня здійснюється у формі комплексного державного екзамену зі спеціальності.

Програма атестаційного екзамену за спеціальністю 014 Середня освіта (Спеціалізація 014.07 Географія) складено відповідно до вимог:

- Положення про порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (введене в дію наказом ректора № 33 від 27.01.2015)
<https://nmv.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/118/2018/04/Polozhennia-pro-poriadok-stvorennia-ta-orhanizatsiiu-roboty-Ekzamenatsiinoikomisii-u-DVNZ-%C2%ABPrykarpatskyi-natsionalnyi-universytet-imeni-Vasyliya-Stefanyka%C2%BB-%E2%84%9633-vid-27.01.2015r..pdf>;
- Положення про організацію освітнього процесу та розроблення основних документів з організації освітнього процесу в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
https://nmv.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/118/2020/09/polozhennya2020_org_os_proc_new.pdf;
- Положенням про порядок організації та проведення оцінювання успішності студентів ДВНЗ “Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника” (введено в дію наказом ректора №799 від 26.11.2019)
<https://nmv.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/118/2019/11/PORYaDOK-Orhanizatsii-Ta-Provedennia-Otsiniuvannia-Uspishnosti-Studentiv-Prykarpatskoho-Natsionalnoho-Universytetu-Im.-Vasyliya-Stefanyka.pdf>;

Підготовка і проведення атестаційного екзамену може відбуватися із використанням технологій дистанційного навчання <https://nmv.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/118/2020/05/metodychni-rekomendatsii-do-dystantsiinoi-sesii-2020.pdf>.

Оцінювання результатів складання атестаційного екзамену за спеціальністю «014 Середня освіта (Спеціалізація 014.07 Географія)» здійснюється у порядку, передбаченому прийнятою в Університеті системою контролю знань за 100-бальною шкалою.

Загальні критерії оцінювання:

90–100 балів – за глибокі знання навчального матеріалу; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння наводити приклади до теоретичних положень;

80–89 балів – за ґрунтовні знання навчального матеріалу; аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння наводити приклади до теоретичних положень;

70–79 балів – за міцні знання навчального матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять несуттєві неточності; вміння наводити приклади до теоретичних положень;

60–69 балів – за достатні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, які містять кілька суттєвих неточностей; вміння наводити приклади до теоретичних положень, однак, які містять несуттєві неточності;

50–59 балів – за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, які містять значну кількість суттєвих неточностей; вміння наводити приклади до теоретичних положень, однак, які містять суттєві неточності;

0–49 балів – за незнання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, незнання основних фундаментальних положень, відсутність відповіді як такої, відсутність прикладів.

Виконання всіх екзаменаційних завдань з комплексного екзамену є обов'язковим. Незадовільна оцінка з одного з екзаменаційних завдань є підставою для виставлення незадовільної оцінки за комплексний екзамен в цілому. Оцінки підсумкового екзамену виставляє кожен член комісії.

Підсумкова оцінка комплексного екзамену визначається як середня з позитивних оцінок за кожен вид екзаменаційних завдань.

ПРОГРАМОВІ ВИМОГИ

Картографія, геологія, загальна та регіональна фізична географія

1. Загальні уявлення про картографію та географічну карту.
2. Математична основа дрібномасштабних карт: особливості зображення Землі на глобусі і дрібномасштабних картах.
3. Картографічні проекції та їх класифікації.

4. Особливості азимутальних та циліндричних картографічних проєкцій та їх застосування.
5. Особливості конічних та поліконічних картографічних проєкцій та їх застосування.
6. Оглядові загальногеографічні карти.
7. Тематичні карти: загальні особливості і способи зображення.
8. Розграфлення і номенклатура топографічних карт.
9. Картографічна проєкція топографічних карт.
10. Кути напрямів і зв'язок між ними. Визначення кутів напрямів на топографічній карті.
11. Гіпотези походження та коротка історія зародження Землі. Термодинамічні умови внутрішніх сфер Землі (щільність, тиск, прискорення сили тяжіння, магнетизм, тепловий режим). Хімічний склад Землі.
12. Астеносфера та її роль в динаміці літосфери та земної кори.
13. Теорія літосферних плит. Основні типи тектонічних структур материків.
14. Основні форми рельєфу суходолу. Генетичні типи рельєфу.
15. Закономірності розподілу планетарного рельєфу Землі. Фізичні властивості мінералів. Класифікації мінералів. Гірські породи. Геологічний цикл формування гірських порід. Магматичні гірські породи, їх класифікація.
16. Умови і стадії утворення осадових гірських порід. Діагностичні ознаки, поширення, еволюція в історії Землі.
17. Метаморфічні гірські породи. Умови формування. Гірські породи, що утворилися при різних типах метаморфізму. Діагностичні ознаки метаморфічних порід. Породоутворюючі мінерали метаморфічних порід.
18. Геодинамічні процеси. Ендогенні геодинамічні процеси. Інтрузивний і ефузивний магматизм. Процеси внутрішньої динаміки.
19. Тектонічні рухи земної кори. Планетарні структури (континентальні плити, океанічні плити, "шовні" зони). Цикли тектонічної активності.
20. Екзогенні геодинамічні процеси. Вивітрювання (гіпергенез). Стійкість мінералів до вивітрювання. Формування елювію.
21. Гравітаційне і магнітне поля Землі.
22. Обертання Землі навколо осі та його географічні наслідки.
23. Рух Землі навколо Сонця і його географічні наслідки.
24. Відлік часу у світі та Україні.
25. Склад і будова атмосфери. Процеси нагрівання атмосфери та формування теплових поясів.
26. Загальна циркуляція атмосфери, її особливості в тропічних та помірних широтах, формування повітряних мас і кліматичних фронтів.

27. Закономірності та причини розподілу температур приземного шару повітря у просторі земної кулі.
28. Зонально-регіональні закономірності розподілу атмосферного тиску у просторі земної кулі.
29. Типи вітрів. Загальна циркуляція атмосфери.
30. Повітряні маси і кліматичні фронти. Кліматичні пояси.
31. Гідросфера. Світовий кругообіг води. Розподіл вод гідросфери.
32. Рух течій в Світовому океані та їх географічне значення.
33. Сучасні уявлення про біосферу, роль живих організмів у розвитку атмосфери, гідросфери, літосфери.
34. Роль ґрунту у біосфері.
35. Межі, основні властивості та закономірності географічної оболонки.
36. Основні закономірності географічної оболонки.
37. Загальна фізико-географічна характеристика Африки.
38. Загальна фізико-географічна характеристика Австралії.
39. Загальна фізико-географічна характеристика Антарктиди.
40. Загальна фізико-географічна характеристика Південної Америки.
41. Загальна фізико-географічна характеристика Північної Америки.
42. Загальна фізико-географічна характеристика Європи.
43. Загальна фізико-географічна характеристика Азії.
44. Природні умови Атлантичного океану.
45. Природні умови Індійського океану.
46. Природні умови Північного Льодовитого океану.
47. Природні умови Тихого океану.
48. Гіпсометрія і орографія найбільших форм поверхні України.
49. Тектонічна будова території України.
50. Морфоструктурний та морфоскульптурний рельєф України.
51. Розподіл сонячної радіації та радіаційного балансу у межах території України.
52. Розподіл середньомісячних температур у межах території України.
53. Розподіл середньорічної кількості опадів та зволоження у межах території України.
54. Загальні риси річкової системи України.
55. Поширення озер і боліт у межах території України.
56. Ґрунтовий покрив території України.
57. Рослинний покрив і тваринний світ території України.
58. Зміна основних компонентів природного середовища під впливом діяльності людини на території України. Природоохоронні території. Заповідники і національні природні парки.
59. Фізико-географічне районування України. Природні комплекси Східноєвропейської рівнини.

60. Карпатська гірська країна та її складові частини.
61. Особливості географічного положення та рельєфу Західних Карпат.
62. Особливості географічного положення та рельєфу Східних Карпат.
63. Особливості географічного положення та рельєфу Південних Карпат.
64. Тектонічні структури Карпатської гірської країни та Українських Карпат.
65. Особливості геологічної будови і рельєфу Передкарпатської передгірної височини.
66. Особливості геологічної будови і рельєфу Зовнішньофлішевих Карпат.
67. Особливості рельєфу Вододільно-Верховинських Карпат.
68. Особливості геологічної будови і рельєфу Полонинсько-Чорногірських Карпат.
69. Особливості геологічної будови і рельєфу Мармароського кристалічного масиву.
70. Особливості геологічної будови і рельєфу Закарпатського низькогір'я.
71. Особливості геологічної будови і рельєфу Закарпатської рівнини.
72. Природоохоронні об'єкти в Українських Карпатах.
73. Загальні особливості річкової мережі Українських Карпат.
74. Річки басейну Сяну і Дністра в Українських Карпатах.
75. Річки басейну Пруту і Сірету в Українських Карпатах.
76. Річки басейну Тиси в Українських Карпатах.
77. Озера та болота, підземні води в Українських Карпатах.
78. Загальна фізико-географічна характеристика Кримських гір.
79. Природні комплекси Чорного та Азовського морів.

Суспільна географія України та світу

80. Формування сучасної території України. Етнічні землі та державна територія України: проблема невідповідності.
81. Особливості сучасного ЕГП і ПГП України.
82. Адміністративно-територіальний устрій України: формування, стан і перспективи реформування.
83. Внесок С. Рудницького в розвиток вітчизняної суспільної географії.
84. Внесок В. Кубійовича з розвиток вітчизняної суспільної географії.
85. Демографічні процеси в Україні і світі в ХХ ст.
86. Сучасна демографічна ситуація в Україні. Демографічна політика в Україні.
87. Історико-географічні аспекти формування міської мережі в період 19-20 ст.
88. Основні підходи до класифікації міст (за чисельністю населення, за функціями, за генетичною ознакою).
89. Рівень урбанізації в регіонах України: причини і тенденції.

90. Сільське розселення: зміст поняття "село", територіальний розподіл сільського населення по Україні. Соціальні проблеми сільського населення.
91. Географія розселення населення в Україні. Системи розселення.
92. Внутрішні міграції населення в Україні: передумови і головні напрямки. Зовнішні міграції населення України.
93. Головні тенденції зміни етнічного складу населення України в ХХ ст.
94. Географія Східної діаспори і Західної діаспори.
95. Географія найбільших релігійних конфесій України.
96. Зайнятість і безробіття у різних регіонах України: сучасний стан і проблеми вирішення.
97. Соціальна структура населення України: проблеми трансформації на сучасному етапі. Географія соціальних негараздів в Україні.
98. Природно-ресурсний потенціал України.
99. Географія та перспективи розвитку ПЕК України.
100. Металургійний комплекс України.
101. Машинобудівний комплекс України.
102. Хіміко-індустріальний комплекс України.
103. Лісопромисловий і будівельний комплекси України.
104. Комплекс галузей легкої промисловості України.
105. Зональна спеціалізація сільського господарства України.
106. Транспортний комплекс України.
107. Зовнішньоекономічні зв'язки України.
108. Рекреаційно-туристичний потенціал України.
109. Основні підходи та принципи економіко-географічного районування України.
110. Основні підходи та принципи суспільно-географічного районування України.
111. Сучасна політична карта світу.
112. Основні етапи становлення політичної карти світу.
113. Політико-територіальні утворення на політичній карті світу: суверенні держави, залежні країни і території.
114. Форми правління і політико-територіального устрою держав світу.
115. Демографічний вибух та його вплив на статеву вікову структуру населення у різних країнах світу.
116. Етнічний і релігійний склад та географія населення світу.
117. Розвиток і географія світового процесу урбанізації.
118. Тенденції світових міграційних процесів та розселення населення.
119. Етапи формування світової системи господарства.
120. Міжнародна економічна інтеграція.
121. Секторальна структура економіки. Вплив НТР на галузеву структуру.

122. Вплив НТР на територіальну організацію світового виробництва.
123. Як змінювався паливно-енергетичний баланс світу? Які чи події явища впливали на цей процес?
124. Тенденції змін у світовому металургійному виробництві.
125. Які виробничі особливості та галузева структура сучасного машинобудування світу?
126. Охарактеризуйте географію вирощування зернових культур у світі.
127. Охарактеризуйте значення і місце транспорту в світовому господарстві, особливості та перспективи розвитку окремих видів транспорту.

3.Методика навчання географії

1. Предмет методики навчання географії.
2. Принципи навчання географії.
3. Засоби навчання географії та їх класифікація.
4. Географічні карти та інші картографічні твори як засоби навчання географії: класифікації, методика використання у навчальному процесі.
5. Географічний глобус як засіб навчання географії: особливості форми і поверхні глобуса, використання у навчальному процесі.
6. Дрібномасштабні загальногеографічні карти як засоби навчання географії: зміст, особливості зображення, використання у навчальному процесі.
7. Топографічні карти як засоби навчання географії: зміст, особливості зображення, використання у навчальному процесі.
8. Вимірювання на топографічних картах і планах у процесі виконання практичних робіт у 6 та 8 класах.
9. Дрібномасштабні тематичні карти природних явищ як засоби навчання географії: зміст, особливості зображення, використання у навчальному процесі вивчення географії материків і океанів.
10. Дрібномасштабні тематичні карти суспільних явищ як засоби навчання географії: зміст, особливості зображення, використання у навчальному процесі вивчення географії материків і океанів.
11. Методи навчання географії.
12. Загальна структура сучасної шкільної географічної освіти та основні принципи їх побудови.
13. Типи уроків географії.
14. Критерії оцінювання ефективності проведення учителем уроку географії.
15. Нестандартні уроки і їх роль в підвищенні ефективності навчання та практика використання.
16. Структура і завдання навчально-методичного комплексу з географії.
17. Загальні підходи до підготовки тематичного поурочного планування навчально-виховного процесу з географії на навчальний рік.
18. Яким вимогам повинно відповідати формулювання мети уроку географії?

19. Українознавча спрямованість на уроках в курсі соціально-економічної географії.
20. Екологічна освіта учнів у процесі вивчення географії у загальноосвітніх навчальних закладах.
21. Основні критерії вибору форм і методів роботи на кожному конкретному уроці географії.
22. Індивідуалізація і диференціація навчально-виховного процесу на уроках географії.
23. Цілі та форми позакласної роботи з географії. Проаналізуйте необхідні знання і вміння вчителя для її проведення.
24. Цілі та завдання проведення практичних робіт. Наведіть конкретні приклади.
25. Наведіть приклади врахування і використання міжпредметних зв'язків у процесі вивчення шкільного курсу географії 6 класу.
26. Наведіть приклади врахування і використання міжпредметних зв'язків у процесі вивчення шкільного курсу економічної і соціальної географії України.
27. Проаналізуйте основні критерії вибору конкретного факультативного курсу для ефективного реалізації його у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу.
28. Яке поєднання методів навчання доцільно обрати для повторення і узагальнення навчального матеріалу з теми, що підлягає тематичному оцінюванню?
29. Яке поєднання методів навчання доцільно обрати для пояснення нового теоретичного матеріалу на уроках географії у різних класах?
30. Яке поєднання методів навчання доцільно обрати для ознайомлення учнів з новим для них ПТК чи суспільно-географічним комплексом за типовим планом?

Перелік рекомендованої літератури

1. Божок А.П. Картографія: підручник / А.П. Божок, А.М. Молочко, В.І. Остроух; під ред. А.П. Божок. – К: Вид.-полігр. центр —Київський університет, 2008. – 271 с.
2. Влах М. Р. Теорія і методологія географічної науки : навч. посібн. для самостійної роботи студентів / М. Р. Влах, Л. І. Котик. —Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2017. —120 с.
3. Волощук М.Д., Гілецький Й.Р. Водно-ерозійні процеси у природних комплексах Українських Карпат : монографія / М.Д. Волощук, Й.Р. Гілецький. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2022. – 124 с.
4. Геологія з основами геоморфології: підручник для екологічних і географічних спеціальностей вищих навчальних закладів / Г.І. Рудько, О.М. Адаменко, О.В. Чепіжко, М.Д. Крочак. –Чернівці : Букрек, 2010. –400 с.
5. Гуцуляк В.М. Ландшафтознавство: Теорія і практика Навчальний посібник. -Чернівці: Книги -XXI, 2008. -168 с.

6. Дністрянський М.С. Загострення геополітичних взаємин у період постмодерну та становище України: монографія. – Львів, 2021. – 154 с.
7. Дудка І. Г. Ландшафтознавство: практикум / Дудка І. Г. К.: КНТ, 2015.
8. Жупанський Я.І. Історія географії в Україні: Посібник / Я.І. Жупанський. –К., 2006. –275 с.
9. Іванов Є. А. Гірничопромислові геосистеми Західного регіону України. / Г. І. Рудько, Є. А. Іванов, І. П. Ковальчук. – Київ–Чернівці: Букрек, 2019. – Т. 1. – 464 с.
10. Іванов Є. А. Гірничопромислові геосистеми Західного регіону України. / Г. І. Рудько, Є. А. Іванов, І. П. Ковальчук. – Київ–Чернівці: Букрек, 2019. – Т. 2. – 376 с.
11. Книш М. М. Глобальні проблеми людства: навчальний посібник./Книш М. М., Котик Л. І. –Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015.
12. Костів Л. Я Фізична географія материків і океанів. Африка : навч.-метод. посібник / Л. Я. Костів. –Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. –184 с.
13. Кобернік С.Г. Географія. Довідник + тести / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко.–К.: Абетка, 2017. 644 с.
14. Корнус О. Г. Історична географія : навчальний посібник / О. Г. Корнус ; Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С. Макаренка. –Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2013. –156 с.
15. Лозинський В. В., Андрейчук Ю.М. Картографо-топографічний словник-довідник [Текст] : навч. посіб. / В. В. Лозинський, Ю. М. Андрейчук ; за науковою редакцією професора І. П. Ковальчука. —Київ ; Львів : НУБІП Україна ; ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. —256 с.
16. Маринич О. М. Фізична географія України: підручник/ О.М.Маринич, П.Г.Шищенко. -3-тє вид., стер.-К. : Знання, 2006. -511 с.
17. Мащенко О.М. Загальне землезнавство. Навчальний посібник. – Полтава: ПДПУ, 2010.-73 с.
18. Методи геоморфологічних досліджень : навч. посібник / Галина Байрак. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018.
19. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства Курс лекцій для студентів географічних спеціальностей педагогічних вищих навчальних закладів. -Київ -Кам'янець-Подільський: "Абетка-НОВА", 2002. -184 с.
20. Олійник Я. Б. Загальне землезнавство: підручник / Я. Б. Олійник, Р. П. Федорищак, П. Г. Шищенко. - К. : Зання-Прес, 2008. 342 с.
21. Основи геоморфології: навчальний посібник/ уклад. О. І. Ситник, Д. О. Панкратенкова. - Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2016.-166 с.
22. Панасенко Б.Д. Фізична географія материків та океанів Навчальний посібник. В 2 ч. Вінниця: ГПАНІС, 2001. -410 с
23. Пестушко В.Ю. Загальна географія / В.Ю. Пестушко, Уварова Г.Ш. – К.: Генеза, 2006.

24. Природничо-географічне моделювання: підручник / В.М. Самойленко, І.О. Діброва. –Київ : Ніка-Центр, 2019. –320 с.
25. Свинко Й. М., Сивий М. Я. Геологія: Підручник // Й. М . Свинко, М. Я. Сивий — К.: Либідь, 2003. — 480 с.
26. Стадник О. Географія: Комплексне видання / О.Г. Стадник.-Літера, 2017.-416 ст.
27. Стельмах, О. Р. Геоморфологія та четвертинна геологія : конспект лекцій / О. Р. Стельмах. -Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2010. -122 с.
28. Стецюк В.В., Ковальчук І.П. Основи геоморфології Навчальний посібник. -Київ: Вища школа, 2005. -495с.
29. Сучасне природокористування: суспільно-географічний контекст: Навчально-методичний посібник / О.Л. Дронова, С.П. Запотоцький. -К., 2018. -214 с.
30. Сучасні напрямки розвитку географії України: Монографія [за заг. редакцією проф. Лозинського Р.М.]. Львів, ЛНУ ім. Івана Франка, 2022.
31. Топографічне картографування . Навчальний посібник./ Л.М.Даценко, О.С.Гончаренко. Київ.: 2019. -88 с.
32. Топографія з основами геодезії: підручник / А.П. Божок, В.Д. Барановський, В.В. Білоус [та ін.]; за ред. А.П. Божок, А.М. Молочка. – К.: Вид.-полігр. Центр —Київський університет, 2009. – 304 с.
33. Фізична географія світу: Конспект лекцій. Вип. 2 / М-во освіти і науки України, Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича ; Уклад. Л.А. Савранчук. -Чернівці : Рута, 2006. -36 с.
34. Філоненко Ю. М. Геологія: навчальний посібник / Ю.М. Філоненко, О.А.Бездухов. -Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2012.
35. Шевченко Р. Ю. Картографія: Електронний підручник / Шевченко Роман Юрійович. —К.: ЦНМВ «Кий», 2015. —230 с.
36. Шищенко П.Г. Фізична географія України / П.Г. Шищенко, Н.В. Муніч. – К.: Зодіак ЕКО, ВД «Освіта», 2011.